

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/71-2-34>**Світлана ЗВЕКОВА,**

orcid.org/0009-0005-6120-2903

*аспірантка кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
(Ізмаїл, Одеська область, Україна) zvekovasveta@ukr.net*

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглядається проблема формування дослідницької компетентності у професійній підготовці майбутніх фахівців спеціальної освіти. Підкреслюється важливість інтеграції мовного і наукового аспектів у процесі підготовки майбутніх фахівців, що сприяє їхньому успішному розвитку у сучасному освітньому середовищі. Дослідження спрямоване на проведення детального аналізу методів, які використовуються для розвитку дослідницької компетентності у майбутніх бакалаврів спеціальної освіти під час вивчення іноземної мови. У статті розкрито сутність поняття «дослідницька компетентність». У рамках дослідження використовувалися різноманітні методи, такі як педагогічні спостереження, анкетування здобувачів вищої освіти та виконання творчих завдань. Для формування дослідницької компетентності майбутніх бакалаврів у галузі спеціальної освіти на заняттях із іноземної мови були запропоновані такі методи та завдання: написання есе на тему, пов'язану з роллю іноземної мови у спеціальній освіті; реалізація дослідницьких проєктів; створення анкет для опитування педагогів та батьків дітей з особливими освітніми потребами щодо використання іноземної мови у навчанні; розробка інтерактивних матеріалів, відео та презентацій, що відображають їхні дослідження з питань взаємозв'язку іноземної мови та спеціальної освіти. Результати дослідження свідчать про ефективність впровадження методів, спрямованих на формування дослідницької компетентності майбутніх бакалаврів спеціальної освіти на заняттях з іноземної мови. Зазначена інтеграція допомагає студентам не лише в освоєнні мови, а й у оволодіння методами наукового пошуку, що є ключовим елементом їхньої професійної підготовки. Результати дослідження можуть бути корисні для вдосконалення навчального процесу та формування конкурентоспроможних фахівців у галузі спеціальної освіти. Використання іноземної мови у підготовці майбутніх бакалаврів спеціальної освіти може бути додатковим інструментом для покращення їхньої професійної підготовки та ефективності роботи з дітьми з особливими потребами.

Ключові слова: дослідницька компетентність, бакалавр спеціальної освіти, педагогічні спостереження, іноземні мови, педагогічні методи, професійна підготовка.

Svitlana ZVIEKOVA,

orcid.org/0009-0005-6120-2903

*Graduate student at the Department of General Pedagogy and Special Education
Izmail State University of Humanities
(Izmail, Odesa region, Ukraine) zvekovasveta@ukr.net*

FORMATION OF RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE BACHELORS OF SPECIAL EDUCATION IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES

The article examines the problem to form the research competence in the professional training of future special education specialists. The importance of the integration of linguistic and scientific aspects in the process of training is emphasized, which contributes to their successful development in the modern educational environment. The study is aimed at conducting a detailed analysis of the methods used to develop research competence in future bachelors of special education while learning a foreign language. The article reveals the essence of the concept of «research competence». As part of the research, various methods were used, such as pedagogical observations, questionnaires of higher education applicants, and performance of creative tasks. The following methods and tasks were proposed for the formation of research competence of future bachelors in the field of special education in foreign language classes: writing an essay on a topic related to the role of a foreign language in special education; implementation of research projects; creation of questionnaires for surveying teachers and parents of children with special educational needs regarding the use of a foreign language in education; development of interactive materials, videos and presentations reflecting their research on the relationship between foreign language and special education. The results of the study testify to the effectiveness of the implementation of methods aimed at the formation of research competence of future bachelors of special education in foreign language classes. This integration helps students not only in learning the language, but also in mastering the methods of scientific research, which is a key element of their professional training. The results of the research can be useful for improving the educational process and forming competitive specialists in the field of special education. The use of a foreign language in the training of future bachelors of special education can be an additional tool to improve their professional training and effectiveness in working with children with special needs.

Key words: research competence, bachelor of special education, pedagogical observations, foreign languages, pedagogical methods, professional training.

Постановка проблеми. У умовах швидкого оновлення знань проблема формування дослідницької компетентності набуває неабиякого значення. Пріоритетність цієї проблеми в ракурсі професійної підготовки саме майбутніх бакалаврів спеціальної освіти є безсумнівною, оскільки сьогодні випускники закладів вищої освіти мають уміти досліджувати індивідуальні особливості дітей з особливими потребами, підбирати ефективні методи їхнього розвитку, розробляти засоби для реалізації інклюзивного навчання, які є невід'ємною частиною професійного арсеналу сучасного фахівця. Крім того освітній компонент «Іноземна мова» дає можливості формувати дослідницьку компетентність шляхом опрацювання іноземних джерел, їхнього аналізу, порівняння, систематизації, узагальнення, впровадження цінного навчально-виховного доробку у вітчизняний досвід. Наголосимо, що в наші дні, в епоху швидкого соціально-економічного розвитку, де глобалізація, співпраця та міжнародне партнерство є нормою, володіння іноземними мовами стає ключовим аспектом професійного успіху, особливо для фахівців у галузі спеціальної освіти. Загальноприйнятим вважається твердження, що конкурентоспроможний фахівець будь-якого професійного напрямку повинен володіти глибокими знаннями іноземної мови. Найчастіше йдеться про англійську мову як про міжнародну робочу мову всіх конференцій, симпозіумів, семінарів, проєктів тощо, оскільки в основі всіх цих форм наукової взаємодії лежить комунікація іноземними мовами.

Варто наголосити на тому, що вирішення цієї проблеми пов'язане з такими важливими практичними завданнями, як підвищення ефективності науково-дослідницької діяльності студентів, формування у них абстрактного мислення, методологічної культури, здатності до спілкування з експертами та представниками різних сфер.

Аналіз досліджень. Зазначена проблема розглядалася крізь призму висвітлення методологічних засад формування дослідницької діяльності у професійної підготовки майбутніх фахівців (Князян, 2007), теоретичних підходів щодо організації наукового пошуку у вітчизняному та зарубіжному досвіді (Григорович, 2008; Кожухар, 2014), методів формування дослідницької компетентності здобувачів вищої освіти (Галайко, 2020; Микусь, 2019; Udompong, et al., 2019; Kniazian, Khromchenko, 2019).

Проаналізувавши значну кількість наукових робіт, можна зазначити, що на сьогоднішній день не було належно розглянуто основні напрями удо-

сконалення дослідницької компетентності студентів під час вивчення іноземної мови. Таким чином, наявність детального дослідження цього проблемного аспекту залишається актуальною необхідністю.

Мета статті – розкрити методи та методичні прийоми формування дослідницької компетентності у майбутніх бакалаврів спеціальної освіти в ході викладання іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Слід підкреслити, що комунікативна спрямованість сьогодні є основним принципом вивчення іноземної мови у закладі вищої освіти і передбачає розвиток іноземної комунікативної компетенції. Знання іноземних мов не лише полегшує комунікацію для майбутніх бакалаврів спеціальної освіти в умовах різноманітних культурних взаємодій, але також відкриває двері до можливостей дослідження та вивчення аспектів спеціальної освіти на глобальному рівні. Вивчення іноземних мов у контексті зазначеної галузі знань освіти може визначити новий рівень професійної компетентності, де мовні навички не обмежуються лише засобом спілкування. Замість цього, вони стають інструментом для проведення досліджень, розширення горизонтів та збагачення фахових знань у сфері спеціальної освіти. Це відкриває можливості для вивчення найкращих практик та інновацій в галузі спеціальної освіти у країнах світу та в контексті різних культур. Майбутні фахівці можуть застосовувати отримані знання та методології в своїй роботі, сприяючи таким чином розвитку глобальних стандартів та покращенню результатів навчання дітей з особливими потребами. Окреслений глобальний підхід до вивчення іноземних мов у спеціальній освіті може визначити новий рівень професійного розвитку та підготовки майбутніх бакалаврів спеціальної освіти.

Аналізуючи наукові підходи щодо сутності та структури дослідницької компетентності здобувачів вищої освіти, наголосимо, що М. Князян, розкриваючи структуру дотичного до вказаного поняття терміну «науково-пізнавальна компетентність майбутніх учителів іноземних мов», наголошує на необхідності визначення його певних елементів, котрі можуть бути систематизовані та віднесені, наприклад, до мотиваційного компонента (інтелектуально-пізнавальні мотиви, прагнення до творчості та самовдосконалення, альтруїстичні, гностичні та праксичні емоції), когнітивного компонента (система знань про методологію наукового дослідження, сучасні наукові досягнення у сфері педагогічної науки), процесуального компонента (дослідницькі дії

аналізу, порівняння, абстрагування, класифікації, узагальнення, зіставлення різних підходів щодо вирішення наукової проблеми, висунення власних підходів до її розв'язання, рефлексія) (Князьян, 2007: 77–78).

До того ж О. Григорович правомірно на доцільності формування у студентів першого курсу навчально-пізнавальної компетентності, котра розкривається як засіб розвитку загальних і спеціальних умінь, реалізації пізнавальних потреб та інтересів, формування здатності до самоспостереження та самооцінки, готовності до самостійного оволодіння знаннями та професіоналізмом упродовж життя.

Натомість науково-пізнавальна компетентність майбутнього вчителя інформатики висвітлюється Ж. Кожухар як спроможність здобувача вищої освіти на базі сформованих мотивів і цінностей пізнавальної діяльності педагога, знань про закономірності її розгортання самостійно проводити науковий пошук задля забезпечення ефективності освітнього процесу (Кожухар, 2014: 22).

Компетентність майбутнього фахівця у дослідницькій сфері визначається його здатністю ефективно використовувати свій потенціал на практиці для успішної та продуктивної діяльності у всіх сферах (Галайко, 2020).

У цьому контексті дослідницька компетентність представляє собою усвідомлену здатність самостійно рухатися у напрямку засвоєння та створення нових знань, переживаючи етапи розуміння, творчості і особистісного розвитку (Микусь, 2019).

На думку зарубіжних вчених (Udompong et al., 2019), дослідницька компетентність є ключовою характеристикою особистості, яка є необхідною для фахівців усіх галузей. Ця якість сприяє академічному зростанню професійної діяльності, сприяє відкриттю нових знань та інновацій, допомагає у розв'язанні системних проблем, а також надає можливість фахівцям постійно поглиблювати свої знання.

Існує позиція (Kniazian, Khromchenko, 2019), відповідно до якої дослідницька компетентність є здатністю оцінювати свої професійні досягнення, обирати шляхи інтелектуального саморозвитку, особистісного самовдосконалення, практичного втілення змін, контролю ефективності самозмін.

На основі окреслених вище позицій маємо змогу зробити висновок про те, що дослідницька компетентність майбутніх бакалаврів спеціальної освіти зосереджує професійно важливі якості та властивості особистості, що виявляються в готовності і здатності здійснювати дослідницьку діяль-

ність. Окреслена компетентність включає знання, вміння, навички, досвід дослідника, ціннісні установки та особистісні риси; вона проявляється в умінні бачити суть проблеми, визначати мету, предмет, об'єкт та завдання дослідження; програмувати хід власної дослідницької діяльності; до неї відносимо володіння методами наукового пошуку, перевірки сформульованої робочої гіпотези, використання творчого підходу у прийнятті рішень, аналізі та оцінці результатів дослідницької діяльності. Не менш важливою є й здатність аналізувати результати своєї дослідницької діяльності та формулювати відповідні висновки, вміння презентувати власні здобутки під час академічного дискурсу.

Наголосимо, що дослідницька компетентність майбутнього бакалавра спеціальної освіти є невід'ємною складовою загальної та професійної освіченості.

Утім важливим залишається такий аспект формування дослідницької компетентності, як-от підготовка на заняттях з «Іноземної мови» студентів до роботи з дітьми з особливими потребами. У цьому ракурсі має сенс використовувати потенціал зазначених занять, оскільки саме протягом вивчення іноземної мови є можливість пропонувати здобувачам вищої освіти ознайомлюватися з іншомовними науковими працями, вибирати, систематизувати, узагальнювати матеріал, який є важливим для покращення роботи з дітьми. На заняттях з іноземної мови студенти можуть брати участь у обговореннях проблем взаємодії з дітьми з особливими потребами, розгляді іноземних методик та підходів до роботи з цією категорією дітей.

До того ж заняття з іноземної мови можуть включати аналіз та обговорення міжнародних наукових досліджень, а також огляд ефективних практик фахівців з інших країн, що стосуються спеціальної освіти, методів діагностики та корекції, навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами. Це дозволяє майбутнім бакалаврам спеціальної освіти глибше зрозуміти та впроваджувати передові методи та підходи у сфері роботи з дітьми з особливими потребами. Такий підхід не лише підвищує рівень кваліфікації майбутніх спеціалістів, але й сприяє покращенню якості освітнього процесу в цілому.

Крім цього, студентам можуть бути запропоновані завдання, які сприяють розумінню принципів інклюзивної освіти та вдосконаленню методик роботи з дітьми з особливими потребами. Важливо також враховувати, що іноземна мова може служити інструментом для спілкування з міжнародними експертами та педагогами, які ведуть

дослідження в області інклюзивної освіти. Це відкриває можливості для обміну досвідом та участі у міжнародних проєктах, що сприяє більш глибокому розумінню та ефективній реалізації інклюзивних практик. Отож інтеграція вивчення іноземної мови з аспектом роботи з дітьми з особливими потребами виявляється не лише засобом підвищення професійної комунікативної компетентності, але й шляхом активного впровадження важливих аспектів інклюзивної освіти.

Варто підкреслити, що на заняттях з іноземної мови є доречним упроваджувати різноманітні дослідницькі, творчі завдання, елементи проєктної діяльності, проблемного навчання тощо. Це створює як ефективну освітньо-творчу атмосферу для вивчення іноземної мови, так і сприяє розвитку дослідницької компетентності майбутніх бакалаврів спеціальної освіти. Запропонований підхід дозволяє створити стимулююче навчальне середовище, в якому у здобувачів вищої освіти розвиваються критичне мислення та аналітичні навички, є можливість виявляти ініціативу та самостійність у вивченні іноземної мови з одночасним формуванням дослідницької компетентності, яка актуалізується в науковому пошуку щодо розв'язання проблем у галузі спеціальної освіти.

Задля ефективної підготовки майбутніх бакалаврів до роботи з дітьми з особливими потребами нами було розроблено й упроваджено систему самостійних завдань різного рівня складності.

Насамперед слід зазначити, що самостійна робота здобувачів вищої освіти є пізнавальною діяльністю з оволодіння знаннями й практичними вміннями певної професійної галузі під загальним керівництвом викладача, але без його безпосереднього втручання. Неабияке значення має самостійна робота саме в напрямі формування дослідницької компетентності, оскільки ця робота орієнтує на пошук студентами нової наукової інформації, її аналіз, синтез, узагальнення, використання в наступній практичній діяльності. Окрім цього, в ході самостійної роботи є доречним спрямовувати студентів на розробку власних цінних методичних прийомів й апробувати їх у роботі з дітьми з особливими потребами.

Використання іноземної мови у навчальному процесі має кілька переваг:

- доступ до іноземних наукових ресурсів (вивчення іноземної мови дає студентам можливість читати іншомовні наукові праці та публікації, які можуть містити цінні методичні поради і нові підходи до роботи з дітьми з особливими потребами);

- сприяння розвитку критичного мислення (читання і розуміння іншомовних текстів слу-

гує розвитку критичного мислення студентів, оскільки вони повинні розглядати різні точки зору і вибирати найбільш обґрунтовані підходи, форми, методи, виховні прийоми тощо);

- збагачення словникового запасу (вивчення мови розширює професійний словниковий запас (як іноземною, так і українською мовами) студентів, що може бути корисним при спілкуванні з експертами, фахівцями, дітьми з різними видами особливих потреб);

- підвищення мотивації здобувачів вищої освіти (можливість вивчати новий мовний матеріал та застосовувати його у педагогічній практиці сприяє розвитку інтелектуально-пізнавальної мотивації студентів до вивчення мови та самопідготовки до роботи з дітьми з особливими потребами).

Успішне оволодіння дослідницькою компетентністю вимагає розвитку навичок та здатностей, які дозволяють проводити ефективні дослідження та аналізувати отримані дані. Самостійні завдання грають важливу роль у цьому процесі, оскільки вони сприяють розвитку самостійності, критичного мислення та творчості.

Нижче наведемо приклади тих самостійних завдань, котрі виявилися найбільш ефективними у напрямі формування дослідницької компетентності майбутніх бакалаврів спеціальної освіти:

- на основі вивчення англomовних наукових джерел дати визначення понять «інклюзія», «інклюзивна освіта», «особливі освітні потреби», «логопедія», «сенсорні порушення», «порушення мовлення», розробивши словничок іншомовних професійних термінів;

- обрати в англomовних психолого-педагогічних джерелах статті про методи діагностики пізнавальних мотивів дітей з особливими потребами, методичні розробки і нові підходи до роботи з дітьми цієї категорії, систематизувати матеріал, розробити презентації, продемонструвати їх в академічній групі й обговорити найбільш ефективні підходи;

- проаналізувати форми, методи, прийоми та засоби навчально-виховної діяльності з такими дітьми на прикладі однієї з країн світу, написати англійською мовою реферат про інноваційний досвід цієї країни;

- написати анотацію тих іноземних джерел, котрі якнайповніше розкривають методи роботи з дітьми з особливими потребами, підготувати також усні доповіді іноземною мовою, репрезентувати їх на практичних заняттях освітнього компонента «Іноземна мова».

Серед тих методів, котрі були використані нами з метою формування дослідницької компетент-

ності майбутніх бакалаврів спеціальної освіти на заняттях з іноземної мови, було впроваджено також творчу діяльність та проектне навчання.

Зокрема було запропоновано виконати творче завдання на написання есе на одну з тем, пов'язаних з роллю іноземною мови в спеціальній освіті (наприклад, «Дидактичні ігри іноземною мовою для розвитку мовлення старших дошкільників», «Дидактичні можливості іноземної мови у формуванні уваги / пам'яті дошкільників», «Розвиток когнітивних здібностей дітей на заняттях з іноземної мови у закладах дошкільної освіти»). Написання студентами есе сприяє розвитку аналітичних умінь та допомагає студентам глибше розуміти взаємозв'язок іноземної мови та спеціальної освіти.

На додаток ефективним методом розвитку дослідницької компетентності здобувачів вищої освіти в процесі вивчення іноземної мови було проектне навчання. У форматі цього навчання майбутні бакалаври спеціальної освіти вчилися самостійно планувати, створювати та захищати власні проекти, активно взаємодіючи в комунікативному процесі. До того ж була передбачена розробка студентами анкет для опитування педагогів та батьків дітей із спеціальними потребами щодо використання іноземної мови у навчанні; створення інтерактивних матеріалів, відео, презентації, які відображають результати їх досліджень.

Під час цього навчання майбутні бакалаври мали можливість розробляти власні дослідницькі проекти, що дозволило їм самостійно висувати систему виховних прийомів для покращення взаємодії з дітьми з особливими потребами, апробувати їх на практиці, узагальнювати отримані дані та презентувати результати широкій публіці. Розробка анкети для опитування педагогів та батьків сприяло розвитку навичок аналізу різних аспектів проблеми навчання й виховання дітей, прогнозування власного виховного впливу на них.

Створення інтерактивних матеріалів, відео та презентацій, що відображають дослідження здо-

бувачів вищої освіти з питань взаємозв'язку іноземної мови та спеціальної освіти, сприяло вияву творчості щодо представлення результатів дослідження у формі, доступній для аудиторії.

Висновки. Отже, використання іноземної мови у підготовці майбутніх бакалаврів спеціальної освіти є важливим інструментом для формування дослідницької компетентності, покращення їхньої професійної підготовки та забезпечення ефективності роботи з дітьми з особливими потребами. Дослідницька компетентність відображає знання та досвід наукового пошуку, ціннісні установки та особистісні риси; вона виявляється в умінні бачити суть проблеми, визначати мету, завдання, предмет, об'єкт, гіпотезу, методи дослідження, його програмування й здійснювати самооцінку результатів.

Впровадження таких методів на заняттях з обов'язкового освітнього компонента «Іноземна мова», як-от самостійна робота, творча діяльність, проектне навчання, завдань (написання есе, розробка дослідницьких проектів, створення інтерактивних матеріалів), відкриває перед майбутніми бакалаврами спеціальної освіти можливість для самостійного дослідження та поглиблення знань у сферах, які безпосередньо стосуються їхньої майбутньої професійної діяльності. Такий підхід сприяє не лише поглибленню іншомовних знань та мовленнєвих умінь, а й формує у студентів методи наукового пошуку, дослідницькі вміння аналізувати та вирішувати проблеми у сфері спеціальної освіти. Важливо зауважити, що такий підхід визнає важливість іноземної мови не лише як інструменту спілкування, але і як засобу розширення можливостей професійного зростання та вдосконалення фахових навичок майбутніх бакалаврів спеціальної освіти.

Перспективи дослідження заявленої проблеми полягають, на нашу думку, у визначенні потенціалу цифрових технологій у формуванні дослідницької компетентності майбутніх бакалаврів та магістрів спеціальної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галайко Ю. А. Педагогічна система формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів до спеціальної освіти у ЗВО. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія: «Педагогічні науки». 2020. № 3. С. 207-213. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1297269.pdf>
2. Григорович О. В. Взаємозв'язок понять «навчально-пізнавальна» та «науково-пізнавальна» компетентність. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського* : Зб. наук. пр. Одеса, 2008. № 12. С. 165-173.
3. Князян М. О. Система формування самостійно-дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі ступеневої підготовки : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Ізмаїл, 2007. 445 с.
4. Кожухар Ж. В. Формування науково-пізнавальної компетентності майбутніх учителів інформатики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Ізмаїл, 2014. 216 с.

5. Микус С. А. Дослідницька компетентність майбутніх фахівців як категорія педагогіки. *Фізико-математична освіта*. 2019. Випуск 2(20). Ч. 2. С. 61-65.

6. Udompong, L., Traiwicitkhun, D. & Wongwanich, S. (2019). Causal model of research competency via scientific literacy of teacher and student. *Procedia-Sosial and Behavioral Science*. 116, P. 1581-1586.

7. Kniazian M., Khromchenko O. The ESP Lecturers' Self-Development Competence in Higher Educational Context. *The Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*. 2019. Vol. 7. № 3. P. 385-393.

REFERENCES

1. Halaiko Yu. A. (2020) Pedagogichna systema formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh bakalavriv do spetsialnoi osvity u ZVO [Pedagogical system of formation of professional competence of future bachelors for special education in higher education institutions]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho*. Seriya: «Pedagogichni nauky». №. 3. S. 207-213. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1297269.pdf> [in Ukrainian]

2. Hryhorovych O. V. (2008) Vzaiemovviazok poniat «navchalno-piznavalna» ta «naukovo-piznavalna» kompetentnist [The relationship between the concepts of «educational-cognitive» and «scientific-cognitive» competence]. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrainskoho derzhavnogo pedagogichnoho universytetu im. K. D. Ushynskoho* : Zb. nauk. pr. Odesa, № 12. S. 165-173. [in Ukrainian]

3. Kniazian M.O. (2007) Systema formuvannia samostiino-doslidnytskoi diialnosti maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov u protsesi stupenevoi pidhotovky [The system of formation of independent research activities of future teachers of foreign languages in the process of graduate training] : dys. ... dokt. ped. nauk: 13.00.04. Izmail. 445 s. [in Ukrainian]

4. Kozhukhar Zh. V. (2014) Formuvannia naukovo-piznavalnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv informatyky [Formation of scientific and cognitive competence of future computer science teachers] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Izmail, 216 s. [in Ukrainian]

5. Mykus S. A. (2019) Doslidnytska kompetentnist maibutnikh fakhivtsiv yak katehoriia pedahohiky [Research competence of future specialists as a category of pedagogy]. *Fizyko-matematychna osvita*. Vypusk 2(20). Ch. 2. S. 61-65

6. Udompong L., Traiwicitkhun D. & Wongwanich S. (2019). Causal model of research competency via scientific literacy of teacher and student. *Procedia-Sosial and Behavioral Science*. 116, P. 1581-1586.

7. Kniazian M., Khromchenko O. The ESP Lecturers' Self-Development Competence in Higher Educational Context. *The Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*. 2019. Vol. 7. № 3. P. 385-393.